

Gart der Gesundheit: Merrettich.

Merrettich

Das cccxxxviii C

Raffanus vel scandix grece latine radix arabice finel vel fugel vel haffagel.

(In dem buch circa instans beschreiben uns die meister und sprechen das raffanus von natur heÿß und trucken sey an dem andern grad. Die wurzel so sy noch grün ist so ist sy besser in der ercney dann dürt. (Die rind von dem raffano braucht man in der ercney. die rinden sol man dötren die weret ein jar. Môtrâtich hat grosse lange bleter die wachpent nahent bey der wurzeln. Die wurzel ist groß und dick. (Diser wurzeln geessen nach d kost laxieret und machet wol hârmnen. (Diascorides spricht das gar güt sey die wurzel nüchteren geessen und ein sicherheit des tages für vergifft allein sy blâet den magen und machet auffstossen und den menschen sich brechen nüchtern geepsen. (Der safft von der wurzel ist gar güt für ein geschwer in der kelen squinantia genant dem gegurgelt hilfft on zweÿfel.

(Die wurzel gebtennet und gebulferet das bulfer reÿniget faul wunden und âczet das faul fleisch und sunderlichen trucknet dz bulfer die fliessendem schâden. (Wer von einem vergifftigen thierte gebÿssen wurde. der epse môtrâtich er benÿmmet jm den byÿps on schaden. (Das krautt von môtrâtich gesoten mit wasser und darzu gethon von einer wurzeln heisset harstrang und dz haubt damit gewâschen oder wo einer kale wâre macht do selben har

(1) Mierikswortel.

Dat 338ste kapittel.

Raffanus vel scandix Grieks Latijn radix.

Arabisch finel vel fugel vel haffagel.

(Armoracia rusticana)

In het boek Circa instans beschrijven ons de meesters en spreken dat raffanus van natuur heet en droog is aan de ander graad. De wortel zo ze noch groen is zo is ze beter in de artsenij dan droog. De bast van de mierikswortel gebruikt men in de artsenij en die bast zal men drogen en die duren een jaar. Mierikswortel heeft grote lange bladeren die groeien nabij de wortels. De wortel is groot en dik. Dezer wortel geeten na de kost laxeert en maakt goed plassen. (2) Dioscorides spreekt dat het erg goed is de wortel nuchter geeten en een zekerheid op de dag voor vergif, alleen ze blaast de maag op en maakt uitstoten en de mensen zich braken, nuchter geeten. Het sap van de wortel is erg goed voor een zweer in de keel squinancie genaamd, dan gegorgeld helpt zonder twijfel.

De wortel gebrand en gepoederd en dat poeder reinigt vuile wonden en eet dat vuile vlees en vooral droogt dat poeder de vloeiende schade.

(2) Wie van een vergiftige dier gebeten wordt die eet mierikswortel, het beneemt hem de beet zonder schade. Dat kruid van mierikswortel gekookt met water en daartoe gedaan van een wortel heet varkenskervel en dat hoofd daarmee gewassen of waar iemand kaal is maakt daar (4)

wachßen. (Item der safft von môtrâtich in die oten gelassen benÿmmt die oten geschwezen und trûcknet das von dem fliessenden eytter on schaden· (Der same mit hônig gestopsen ist gût dem der do schwâr âtmet und gibt den ammen auch vil milch· (Item der same das kraut und auch die wurzel ist gût calculosis daz ist die do den stein haben· und sunderlichen ist dz wasser gût davon distillieret daz getruncken des abendes und morgens· (Dises wasser vertreybet den lenden stein und [373] auch der in der blasen ist· und dises wasser hat mangeln menschen auffgehalten unnd behûtet vor schmerzzen der lenden unnd der blasen· (Item môtrâtich gestopsen und das gesoten mit hônig vermengt damit den mund gewâschen heilet die feülung des muudes· (Item dz wasser darinnen môtrâtich gesoten ist getruncken ist gût wider dz geschwollen milcz mit ein wenig epsigs vermengt·	haar groeien. Item, het sap van mierikswortel in de oren gelaten beneemt de oor zweer en droogt dat van de vloeiende etter zonder schaden. Dat zaad met honing gestoten is goed die er zo zwaar ademt en geeft de voedsters ook veel melk. Item, het zaad, dat kruid en ook de wortel is goed calculosis, dat is die er de steen hebben, en vooral is dat water goed daarvan gedistilleerd, dat gedronken 's avonds en 's morgens. (5) Dit water verdrijft de lendensteen en [373] ook die in de blaas is en dit water heeft vele mensen opgehouden en behoed voor smarten van de lenden en de blaas. Item, mierikswortel gestoten en dat gekookt met honing vermengt en daarmee de mond gewassen heelt het vuil van de mond.(3) Item, dat water daarin mierikswortel gekookte is gedronken is goed tegen de gezwollen milt, met een weinig azijn vermengt.
--	---

Naam.

De donkergroene bladen van de mierikswortel zijn groot en langwerpig, gekarteld en wat golvend. Kenmerkend is de grote rib op het blad. De zoet geurende witte bloemtrossen komen in mei en juni, de daaropvolgende zaden worden in ons land meestal niet rijp. De vertakte wortel zit diep en is daardoor moeilijk uit de grond te verwijderen.

Naam.

(1) Dodonaeus; 'In Brabant is dit gewas meest Raphanus genoemd of meerradijs naar de Hoogduitse naam Merrettich. In het Latijn wordt het gewoonlijk Raphanus magnus of Raphanus rusticanus genoemd en soms ook alleen Raphanus, dan wij hebben het liever gehad Raphanis magna of Radicula magna, (of ook Radicula rusticana) dat is grote radijs, te noemen.

Het is een soort van Radijs, Raphanus. Dioscorides noemt in het hoofdstuk over Raphanus sylvestris 'qua Romani armoracium vocant'.

Armoracia is afgeleid van het Keltisch are-mor, 'aan zee', mogelijk naar Amoriga, een streek in Bretagne.

Hildegard von Bingen heeft het over Merrich.

De naam *mierikswortel* is een verbastering van het Duitse *Meerrettich*. Rettich is 'rammenas, zo is het de ramen van overzee. De naam verschijnt in oud-Hoogduits als mer-ratih, en 'mer' hier in de betekenis van 'groter', de kleine rettich was al honderden jaren ingeburgerd, ratih betekent 'wortel', het woord stamt af van Latijnse radix, 'wortel'.

Gebruik.

De plant bevat antiseptische en diuretische middelen, is tevens een middel tegen scheurbuik.

(2) Volgens Dioscorides is deze wortel alleen goed tegen steken van adders en beten van schorpioenen; 'Contra viperarum ictus auxiliatur' en 'contra cerastis (=Coluber cerastes L., hoornslang) morsus, potem ex vino, auxilio est'. (Lib.II Cap.CV)

Herbarius in Dyetsche; 'Onder de naam radix wordt begrepen de tamme of gekweekte radise zoals Simon Ianuesis in het woord van radix gezegd heeft. Radix of de wortel van de tamme radijs is heet en droog in de derde graad en is nuttig als medicijn. Het kruid hiervan heet ook radijs, de wortel van deze tamme radijs heeft dezelfde krachten als de vorige. Tegen dezelfde ziekten, tegen al zulke zaken

en op dezelfde manier, maar niet zo krachtig, Platearius.

(5) De wortel van deze radijs is goed tegen niergruis en vooral het water er van. Ook als je het water lauw neemt en dan met een veer of een eikenblad in de mond kietelt laat het je overgeven.

De mierikswortel of *Raphanus domesticus* heet radix, maar de wilde radijs of *Raphanus* heet *Raphanus agrestis*, dat is wilde radijs, Pandecta. (2) Als je de bladeren van mierikswortel in eten neemt is het tegengesteld aan het venijn. Ook als je de wortel nuchter neemt of het in eten of drinken geeft is het een goed en gezond eten, maar het maakt stinkende opblazingen en oprispingen.

Het zaad hiervan laat plassen en vermurwt het lichaam.

Als je de wortel in eten kookt is het goed tegen pusicis (dat is dat je zweren in de longen hebt) waarmee je het uit het lijf kwijt wordt en de borst opruimt van slijm.

Het kooksel van de wortels dat je met oxymel neemt laat over geven. Het stinken van de mond ga je tegen door het met honing te mengen en daarmee de mond te wassen.

Als je de wortel in water kookt verdrijft het de bleke kleur van het aangezicht en bedwingt de kracht van venijnige paddenstoelen.

(3) Ook als je drinkt van het water waar het zaad in gekookt is vermindert het de milt.

(3) Het gewas van radijs dat met heemst gekookt en op het lichaam gelegd is goed tegen waterzucht en geneest de milt.

Pandecta zegt dat we dikwijls ondervonden hebben dat als je deze plant met het sap van gerst kookt totdat ze veranderd zijn en te drinken geeft dat het zo'n grote kracht heeft tegen koude borstziekten die van grove vochtvermenging komen.

(2) Het zaad van radijs is tegen venijn net als teriakel of raapzaad.

(2) Seracenna uit de macht van Rasis zegt dat hij voor waar ondervonden heeft dat als je het water van de tamme radijs op een schorpioen duwt dat de schorpioen dan onbeweeglijk blijft, dat het opzwelt en openbarst in het midden. Serapio'.

Herbarijs; 'Rafanus, dat is merradec, en is heet in de eerste graad en droog in de andere. En geneest en is goed tegen alle euvel die van koude naturen zijn.

En het zaad met azijn gemengd doodt de kanker en geneest de huiduitslag of het sap met azijn gemengd en gedronken laat walgen en spuwen en verteert (3) zweren van de milt en is goed tegen (2) venijn. Het sap geneest de zeerheid van de steken in de leden.

(2) Neem mierikswortel of het sap er van en doe het op een schorpioen, het sterft gelijk. En is het dat een schorpioen diegene bijt die mierikswortel gegeten heeft, het zal hem niet schaden.

Het zaad is goed tegen sproeten en tegen andere vlekken die in het aanschijn zijn, is het dat men het er op strijkt.

(4) Mierikswortel gestampt en gemengd met bloemen van dolik laat haar groeien. En gegeten met vlees is het goed tegen puisten. En gestampt en gemengd met zeem geneest kwade wonden en verheldert de ogen en beneemt alle smetten van de ogen. Het sap gedrupt in de oren beneemt het tuiten van de oren.

Mierikswortel gekookt en genuttigd is goed tegen hoest en korte adem en vermeerdert zog en laat oprispen en is goed voor de milt, er op gelegd.

Dat water van de bladeren van mierikswortel gedronken ontstopt de verstopte lever en geneest de geelzucht. En is goed tegen de witte vloed.

(3) De wortels genuttigd laat spuwen en het sap verteert de wind van het lichaam en beneemt de zeerheid van de lever en van de milt.

Mierikswortel veel gegeten maakt vele luizen'.

Belgisch Kruidboek; 'dit sap is ook zeer nuttig gedronken tegen (3) gezwollene milte en verstoptheid; het kruid met azyn gestooten, verdryft de witte en zwarte plekken, die door ziekten op het lichaam komen'.

Dodonaeus; 'Sommige zijn van mening dat deze soort van radijs de wijngaarden zo tegen en vijandig is en dat ze elkaar zo zeer haten dat als deze wortels omtrent enige wijngaard gezaaid of gezet zijn er ver van wijken en weg kruipen en daartoe ook dat de droge wortel van dit gewas gestoten en tot poeder gebracht de wijn van begin af aan zuur maakt en in azijn laat veranderen. Dan de zeer oude

schrijvers zeggen wel dat Raphanus een grote vijand van wijn is, maar met dat woord Raphanus verstonden ze niets anders dan de kolen die van de oudste schrijvers Rhaphanos genoemd plegen te worden, zoals we tevoren gezegd hebben.

Dan om de echte aard van deze groten radijs of meerradijs te kennen te geven is het te weten dat de wortel van dit gewas zeer scherp van smaak is, warm en droog heel diep in de tweede graad.

In Duitsland stoot men deze wortels klein en men gebruikt ze daar zeer veel in de maaltijden in plaats van mosterd, anders zijn ze zeer nuttig tot al hetgeen daar de gewone of tamme radijsen goed toe zijn, maar ze zijn veel sterker en geweldiger in het werken dan die.

Honigazijn of Oxymel daar de schorsen van meerradijs drie dagen in geweekt zijn laat heel sterk braken en overgeven en wordt zeer geprezen tegen de vierdedaagse malariakoortsen, ja als men deze schors zelf in azijn weekt en met wat honig eet en er lauw water op drinkt dan laten ze ook braken en overgeven en laten daardoor vele grove taaie slijmerigheden voortkomen.

De bladeren zelf van dit gewas met wijn gekookt en met olie vermengt en pleistervormig of papvormig opgelegd kunnen de gezwollen of verharde milt en lever vermurwen en zacht maken, maar die op het geslacht gelegd genezen de druppelplas.

Meerradijs geweekt in melk of scherp bier wordt in Friesland zeer en met goede hulp gebruikt tegen scheurbuik. Het wordt ook in witten wijn geweekt om met die drank het niergruis krachtig uit te drijven, het water te lossen en het ingewand, lever, nieren en milt te openen die van koude slijmachtige vochtigheden verstopt zijn, maar voor hete mensen is het te heet.

Men gelooft ook dat hij al hetzelfde kan doen dat in het voorgaande bijvoegsel van de wilde radijs gezegd is en ook al hetgeen dat de Plumbago van de ouders kon en vooral om alle plekken die op de huid komen te laten vergaan en de schellen van de ogen weg te nemen als het gestoten sap er op gedaan wordt'.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>